

УДК 338.246

З.П. Гаталяк, М.Б. Найчук

Національний університет "Львівська політехніка"

ПЛАНУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

© Гаталяк З.П., Найчук М.Б., 2002

На основі літературних джерел проаналізовано систему інвестиційного планування на підприємствах. За даними Львівського обласного управління статистики показано динаміку показників інвестиційної діяльності в Україні протягом 1995–2001 рр. Подано рекомендації щодо здійснення інвестиційного планування на підприємствах.

Given article is devoted to analyze, based on studying of literary sources, of investment planning at home enterprises. For data of Lviv department of statistics there are shown a dynamics of investment indicators in Ukraine on extent of 1995 - 2001 years. The recommendations as for effective realization of investment planning on enterprises are given in this article.

Ефективність діяльності підприємств в довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів їх розвитку і підвищення конкурентоспроможності в умовах переходу до ринкової економіки значною мірою визначаються рівнем їх інвестиційної активності і діапазоном інвестиційної діяльності. Це, в свою чергу, призводить до реформування підходів щодо аналізу економічних процесів, зокрема інвестиційної діяльності.

За даними Львівського обласного управління статистики [1], що подані в табл. 1, 2, 3, обсяги інвестицій в основний капітал (капітальних вкладень) в Україні, в які включені витрати на нове будівництво, на реконструкцію, розширення і технічне переозброєння діючих промислових, сільськогосподарських, транспортних, торгово-промислових та інших підприємств, витрати на будівництво об'єктів житлово-цивільного призначення, постійно зростають.

Таблиця 1

Динаміка інвестиції в основний капітал в Україні у 1996-2001 рр.

Показники	Роки					
	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Інвестиції в основний капітал у фактичних цінах, млн. грн.	538,1	622,2	579,9	697,8	1060,6	1357,1
Індекси інвестицій в основний капітал до попереднього року, %	86,2	106,1	87,9	96,1	127,6	112,8

Щодо Львівської області, то обсяги інвестицій в основний капітал у 2001 р. скоротились на 0,3 % порівняно з попереднім роком.

Таблиця 2

Частка Львівської області в Україні за обсягами інвестиції в основний капітал

Показник	Роки, %						
	1990	1995	1997	1998	1999	2000	2001
Інвестиції в основний капітал	4,1	3,9	5,0	4,1	4,0	4,5	4,2

Таблиця 3

Місце Львівської області в Україні за обсягами інвестиції в основний капітал

Показник	Роки						
	1990	1995	1997	1998	1999	2000	2001
Інвестиції в основний капітал	10	11	8	9	9	8	7

Щодо тлумачення самого поняття інвестицій, то деякі літературні джерела визначають їх як вкладення грошових коштів та інших капіталів у реалізацію різних економічних проектів з ціллю їх наступного збільшення [2; 3, с.19-23]. "Енциклопедичний словник з економіки" визначає інвестиції як "довгострокові вкладення засобів (грошових, матеріальних), інтелектуальних цінностей всередині країни чи за кордоном в різні галузі (підприємства, програми, окремі заходи і т.п.) з ціллю розвитку виробництва, підприємництва, отримання прибутку чи інших кінцевих результатів (наприклад, природоохоронних, соціальних та ін.)" [4, с.86]. Економічний словник-довідник подає визначення поняття інвестицій як "розміщення капіталу, грошових коштів у будь-які підприємства, організації, довгострокові проекти" [5, с.54]. Як бачимо, на відміну від попередніх визначень, в останньому відсутнє поняття кінцевого результату, очікуваного ефекту від даних дій, що, на нашу думку, є суттєвим недоліком, оскільки в такому випадку під інвестиціями можна розуміти й споживання, яке здійснює населення.

Слід зазначити деякі інші неточності, що допускаються авторами при визначенні поняття інвестиції. Так, багато з них зауважують, що інвестиції – це саме вкладення грошових засобів [6, 21-25]. На практиці ж інвестування може здійснюватись, наприклад, у формі внеску у статутний капітал підприємств рухомого і нерухомого майна, цінних паперів, програмної продукції тощо. Також в деяких визначеннях підкреслюється, що інвестиції – це довгострокове вкладення коштів. Звичайно, так найчастіше і буває, але інвестиції можуть бути і короткостроковими вкладеннями, наприклад, у вигляді придбання машин і обладнання, що не потребують монтажу. Іншою помилкою є ототожнення інвестицій з капітальними вкладеннями. Капітальні вкладення – це форма інституційної діяльності підприємства, яка пов'язана з авансуванням грошових коштів в основний капітал; сюди відносять, перш за все, нефінансові активи [2, с.12-18]. Інвестиції ж можуть здійснюватися в нематеріальні і фінансові активи. Тому за умов таких розходжень доцільним, на нашу думку, буде визначення, подане в Законі України "Про режим іноземного інвестування" від 19.03.1992 р., де під інвестиціями розуміють всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток і досягається соціальний ефект [7].

У сучасних умовах трансформації економіки особливого значення набувають питання реалізації інвестиційної політики на рівні підприємств. У даному випадку вона являє собою складову частину загальної фінансової стратегії підприємства, яка полягає у виборі і реалізації найбільш раціональних шляхів розширення та оновлення виробничого потенціалу [6, с.26-35]. За її допомогою вирішуються такі завдання як, наприклад, вдосконалення структури виробництва і прискорення темпів його розвитку, збалансованість та ефективність галузей економіки, отримання більшого приросту продукції і прибутку тощо [4, с.86-87].

Основою управління інвестиційною діяльністю підприємства є інвестиційне планування. Інвестиційне планування є процесом розробки системи планів і планових (нормативних) показників щодо забезпечення розвитку підприємства необхідними інвестиційними ресурсами і підвищення ефективності його інвестиційної діяльності в майбутньому періоді [8, с.103-112].

Інвестиційне планування на підприємстві базується на використанні трьох основних його систем:

1. Система інвестиційного прогнозування базується на загальній інвестиційній ідеології кожного конкретного підприємства. Для реалізації цієї системи необхідною передумовою є висока кваліфікація її виконавців. Таке прогнозування передусім скероване на розробку інвестиційної стратегії та інвестиційної політики підприємства;

2. Система поточного планування інвестиційної діяльності базується на розробленій інвестиційній стратегії та інвестиційній політиці за окремими аспектами інвестиційної діяльності. Таке планування полягає в розробці конкретних видів поточних планів, які дозволяють визначити на майбутній період всі форми інвестиційної діяльності підприємства і джерела її фінансування, сформулювати структуру його доходів і витрат, забезпечити певну фінансову стійкість і стабільну платоспроможність підприємства в процесі його інвестиційної діяльності.

Передумовами для розробки поточних інвестиційних планів підприємства повинні бути врахування та аналіз таких чинників:

- інвестиційна стратегія підприємства;
- інвестиційна політика за окремими аспектами інвестиційної діяльності підприємства;
- система норм та нормативів витрат підприємства за окремими інвестиційними ресурсами;
- діючі системи сплати податкових платежів та амортизаційних відрахувань;
- результати інвестиційного аналізу за попередній період тощо.

До поточних інвестиційних планів, що розробляються підприємством, належать:

- планування об'єму інвестиційної діяльності в розрізі окремих форм реального і фінансового інвестування;
- план доходів і видатків за інвестиційною діяльністю;
- план надходження і видатків грошових коштів в процесі інвестиційної діяльності;
- балансовий план, що відображає результати прогнозування складу активів і структури використовуваних фінансових коштів підприємства на кінець планового періоду.

3. Система оперативного планування інвестиційної діяльності полягає в розробці комплексу короткострокових планових завдань з інвестиційного забезпечення основних напрямків розвитку господарської діяльності підприємства. Основною формою такого

планового інвестиційного завдання є бюджет. Він являє собою оперативний план короткострокового періоду, що розробляється в межах до одного року, відображає витрати і надходження інвестиційних коштів в процесі здійснення конкретних форм інвестиційної діяльності.

Кожній із перелічених вище систем інвестиційного планування притаманні визначений період і свої форми реалізації її результатів, які наведено в табл. 4 [8]. Подані системи інвестиційного планування взаємозв'язані і реалізуються у визначеній послідовності. На першому етапі планування прогнозуються основні напрямки і параметри інвестиційної діяльності через розробку інвестиційної стратегії підприємства. Вона визначає завдання і параметри поточного інвестиційного планування. В свою чергу, інвестиційне планування є основою для виконання оперативних бюджетів інвестиційної діяльності підприємства.

Таблиця 4

**Системи інвестиційного планування
і форми реалізації його результатів на підприємстві**

Системи інвестиційного планування	Форми реалізації результатів інвестиційного планування	Період планування
1. Прогнозування інвестиційної діяльності	Розробка загальної інвестиційної стратегії та інвестиційної політики за основними напрямками інвестиційної діяльності	До 3-х років
2. Поточне планування інвестиційної діяльності	Розробка поточних планів за окремими аспектами інвестиційної діяльності	1 рік
3. Оперативне планування інвестиційної діяльності	Розробка і доведення до виконавців бюджетів та інших форм оперативних планових завдань за всіма основними питаннями інвестиційної діяльності	Місяць, квартал

Встановлення конкретних цілей та задач, на основі яких прийматимуться подальші інвестиційні рішення, базується на виробничих можливостях підприємства [9]. При цьому слід розрізняти виробничі можливості підприємства і можливі фактори досягнення стратегічного успіху. Тобто необхідним є врахування таких внутрішніх ресурсів, які визначають виробничі потужності:

- наявність і стан основних виробничих фондів, враховуючи законсервовані і резервні;
- поточна і прогнозована величина виробничої потужності за виробничими і перспективними видами продукції;

- технології, що використовуються на всіх стадіях виробництва;
- склад, структура, кваліфікація персоналу за окремими групами;
- науково-технічний потенціал підприємства;
- операційні затрати підприємства;
- співвідношення постійних і змінних витрат;
- прибутковість (рентабельність) виробництва тощо.

До факторів досягнення стратегічного успіху можуть належати:

- кількість продукт-інновацій та їх новизна;
- якість продукт-інновацій, що забезпечує їхню конкурентоспроможність;

- ширина (глибина) асортименту продукції, що випускається;
- авторитет підприємства серед постачальників і споживачів;
- наявність сервісного обслуговування тощо.

Визначення напрямків капіталоутворюючого інвестування залежить від вибору підприємством конкретної стратегії на основі аналізу власного потенціалу і факторів досягнення стратегічного успіху.

На засадах аналізу літературних джерел автори пропонують керівникам підприємств при здійсненні інвестиційного планування дотримуватись таких основних принципів:

1. Розгляду підприємства як системи, відкритої для активної взаємодії з факторами зовнішнього інвестиційного середовища та здатної до самоорганізації;

2. Врахування основних стратегій підприємства при здійсненні його операційної діяльності. Будучи частиною загальної економічної стратегії розвитку підприємства, інвестиційна діяльність перебуває під впливом операційної діяльності та сама суттєво впливає на її формування. Інвестиційна стратегія в такому випадку повинна розглядатись як один з основних чинників забезпечення ефективного розвитку підприємства;

3. Орієнтації на підприємницький стиль у здійсненні стратегічного управління інвестиційною діяльністю. Основою такого стилю є активний пошук ефективних інвестиційних рішень за всіма напрямками і формами інвестиційної діяльності;

4. Узгодження перспективного, поточного та оперативного управління інвестиційною діяльністю як взаємопов'язаних та послідовних етапів її здійснення;

5. Забезпечення адаптивності інвестиційної стратегії підприємства до змін факторів зовнішнього інвестиційного середовища. Даний принцип передбачає, що більшість змін в інвестиційній діяльності підприємства мають бути його реакцією на передбачені та прогнозовані зміни чинників зовнішнього інвестиційного середовища загалом;

6. Постійного врахування та застосування результатів технологічного прогресу в процесі здійснення інвестиційної діяльності. В ході формування інвестиційної стратегії слід мати на увазі, що інвестиційна діяльність є одним з основних механізмів впровадження технологічних нововведень на підприємстві;

7. Формування професійного апарату спеціалістів як основного фактора ефективного управління інвестиційною діяльністю.

Реалізація інвестиційної політики як на рівні держави, так і на рівні підприємств вимагає ґрунтовного підходу та вирішення великої кількості поточних завдань та проблем на різних рівнях і у різних сферах. Як бачимо, більшість з них повинні здійснюватись одночасно і вимагають не тільки великих витрат коштів, але й розумних зважених рішень, необхідність в яких зростає з розумінням того, що майже кожен інвестиційний проект є ризиковим.

1. *Інвестиції та будівельна діяльність на Львівщині: Статист. зб. 2001. – Львів, 2002. – 58с.*
 2. *Серов В.М. Инвестиционный менеджмент: Уч. пособие. – М.: Инфра, 2000. – 272 с.*
 3. *Игонина Л.Л. Инвестиции: Уч. пособие / Под ред. В.А. Слепова. – М.: Юристъ, 2002. – 480 с.*
 4. *Энциклопедический словарь по экономике / В.Г. Золотогоров. – Минск: Польша, 2000. – 327с.*
 5. *Словарь – справочник от А до Я / Под ред. М.З. Бора, А.Ю. Денисова – М.: 1998. – 208 с.*
 6. *Бочаров В.В. Инвестиционный менеджмент: Уч. пособие. – Спб. 2001. – 148 с.*
 7. *Закон України "Про режим іноземного інвестування" – 1996. № 93 – 96. – 1996.*
 8. *Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: Уч. курс. – К.: Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. – 448 с.*
 9. *Швандар В.А., Базидевич А.И. Управление инвестиционными проектами: Уч. пособие для вузов. – М.:ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 208с.*